

Nápev *tropárov* 4. hlasu

ruténsky *bulharský* rospev

Pramene ruténskej tradície: L1709, L1816, VS, ZM, J192,¹ J672, J833, I229, SI.

Pramene tradície prostopenia: *Csl.* Bokšay, Choma, Bobák, Orosz
Mad'. Kizák²

Obsah:

Ruténska tradícia/	Tropár – veľký nápev Tropár – malý nápev
Prostopenie/	Tropár

© 2008 irmologion.nfo.sk

¹ Haličský (Lubačiv) rukopis Ruk. 103 LIM Eviv, datovaný 1674.

² Kizák János, *A szentmese népekeiből*, Eperjes (Prešov), 1916.

Boh Hospód' veľkého nápevu – paralelný rozpis:

J192

 БО ГО- СПО́ И́ ІА- -ВН- -СА́ НА́, ...

J672

 БО ГО- СПО́ И́ ІА- -ВН- -СА́ НА́, БѦ́ -ГО- СЛО- ВѢ́ ГРА- -ДЫ́

VS

 БОГЪ ГО- СПО́ И́ ІА- -ВН- -СА́ НА́, БѦ́ -ГО- СЛО- ВѢ́ ГРА- -ДЫ́

ZM

 БОГЪ ГО- СПО́ ІА- -ВН- -СА́ НА́, БѦ́ -ГО- СЛО- ВѢ́ ГРА- -ДЫ́

L1709

 БОГЪ ГО- СПО́ И́ ІА- -ВІ- -СА́ НА́, БѦ́ -ГО- СЛО- ВѢ́ ГРА- -ДЫ́

SI

 БОГЪ ГО- СПО́ И́ ІА- -ВІ- -СА́ НА́, БѦ́ -ГО- СЛО- ВѢ́ ГРА- -ДЫ́

L1816

 БОГЪ ГО- СПО́ И́ ІА- ВН- -СА́ НА́,

VS

Ἡ - ΠΡΟ-ΒΕ - - ἸΕ - - ΣΑ ΣΜΕῤ Ἐ ΒΟ - ΚΡΕ - - ΣΕ ΧΡ - - ΤΟ ΒΓΖ,

ZM

Ἡ - ΠΡΟ-ΒΕ - - ἸΕ - - ΣΑ ΣΜΕῤ Ἡ ΒΟ - ΚΡΕ - - ΣΕ ΧΡ - - ΤΟ ΒΓΖ,

VS

ΠΟ - ΔΑ - Ἄ ΜΗ - ΡΟ - - ΒΗ ΒΕ - ΛΙ - - ΙΟ ΜΗ - - - - ΛΟ - ΣΤῤ.

ZM

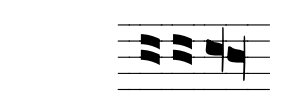

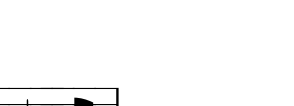

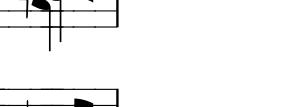

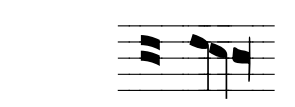

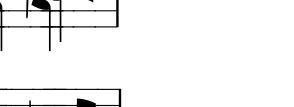

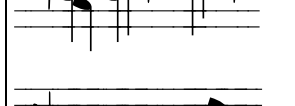

ΔΑ - ΡΖ - Ἄ ΜΗ - ΡΟ - - ΒΗ ΒΕ - ΛΙ - - ΙΟ ΜΗ - - - - ΛΟ.

Text:

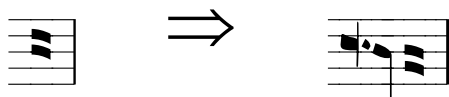
Τό φαιδρόν τῆς Αναστάσεως κήρυγμα, 12
τού Αγγέλου μαθούσαι αι τού Κυρίου Μαθήτριάι, 16
καί τήν προγονικήν απόφασιν απορρίψασαι, 15
τοῖς Αποστόλοις καυχώμεναι ἔλεγον, 12
Εσκύλευται ο θάνατος, 8
ηγέρθη Χριστός ο Θεός, 8
δωρούμενος τῷ κόσμῳ τό μέγα ἔλεος. 13

Rozbor

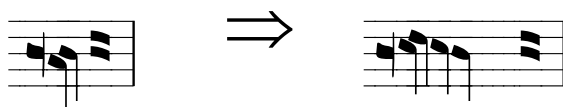
Nápev tropára a *Boh Hospód'* je iteratívny a tvorí ho jediná cyklicky opakovaná formula (T).

I.	II.	III.	IV.	V.
				
				
				
				
				

V prípade kratších kól (polveršov) sa redukujú časti II. a III. Koncová formula tropára má namiesto finály G zostup k tónu E:

Výnimkou je SI, kde sa melódia končí na G:

Boh Hospód', 15. storočie, Atény 928
Boh Hospód', J192

Β̄Ο̄ ΓΟ- - - ΣΠ̄Ο̄ Η̄ ῙΑ- - - ΒΗ- - - ΣΕ Η̄Ᾱ

Β̄Ο̄ ΓΟ- - ΣΠ̄Ο̄ Η̄ ῙΑ- - - ΒΗ- - - ΣΑ Η̄Ᾱ

c) Novobyzantský nápev ostal po chrysanthovskej reforme zachovaný v speve *Theos Kyrios* (tropáre majú rýchlejší nápev). Podobnosť je zreteľná.⁴

P.Lampadarios, *Theos Kyrios*, 1. kolon – podľa neumov
– bez ornamentácie

Formula T⁵

Θε-ός Κύ-ρι-ος, καί ε- - - - πέ- - - - φα- - - - νεν η- - - - μίν,

P.Lampadarios, *Theos Kyrios*, 2. kolon
L1709, *Boh Hospód'*, 2. kolon

ευ-λο-γη-μέ-νος ο ε- - - - ρχό- - - - με- - - - νος

Β̄Ᾱ - - ΓΟ- - - ΣΑΟ- - - - Β̄Ε̄ Γ̄Ᾱ - - - - Δ̄Ῑ

⁴ Grécka melódia je prepísaná s exegézou, o podobnosti hovoríme na úrovni melodickej kostry.

⁵ Podobnosť s ruténskou melódiou zastiera redukcia formuly T na prvom kóle, preto tu budeme porovnávať s úplnou formulou T.

Boh Hospód' a tropár malého nápevu – paralelný rozpis:

L1709

БОГЪ ГО-СПО́ДЬ И́ ИА-ВІ-СА НА́, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГЛА-ДЫ́ ВО И́-МА ГО- ПО- НЄ.

J833

БОГЪ ГО-СПО́ДЬ ИА-ВН-СА НА́, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГЛА- ДЫ́ ВО И́-МА ГО- ПО- НЄ.

J672

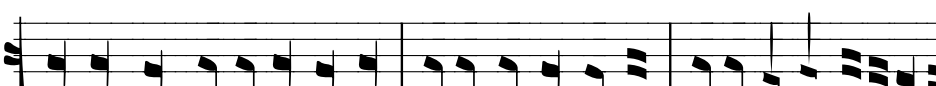
БОГЪ ГО-СПО́ДЬ И́ ИА-ВН-СА НА́, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГЛА-ДЫ́ ВО И́-МА ГО- ПО-НЄ.

L1816

БОГЪ ГО-СПО́ДЬ И́ ИА-ВН-СА НА́, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГЛА-ДЫ́ ВО И́-МА ГО- ПО- НЄ.

SI⁶

БОГЪ ГО-СПО́ДЬ И́ ИА- ВН-СА НА́, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГЛА-ДЫ́ ВО И́-МА ГО- ПО- - -НЄ.

⁶ Nápev *Boh Hospód'* je v SI uvedený ako „znamenný“, avšak toto označenie je mylné. Podľa melódie ide evidentne o adaptovaný ruténsky malý nápev, tj. v ruskom prostredí by mal byť označený ako *kyjevský*. Skutočný znamenný nápev má charakter prokimenovej melódie a uvádzame ho v rozbere prokimenov 4. hlasu.

L1816

СВѢ-АУ-Ю ВО-КРЕ-СЕ-НІ-А ПРо-ПО-ВѢ̂ ѿ АГГЕЛА ОУВѢДѢШЕ ГОСПОДНА ОУЧЕ-НИ- -ЦЫ

L1816

И ПРАДѢДНЕ ѿСЛАДЕНІЕ ѿ-ВЕР-ШЕ, АПОСТОЛОУ ХВАЛЩЕСА ГАА-ГО-АА-ХУ

L1816

И-ПРО-ВЕР-ШЕ-СА СМЕРѢ ВО-КРЕ-СЕ ХУ-ТО БГЪ, ДА-У-А МІ-РО-ВН ВЕ-ЛІ-Ю МИ- -ЛО.

L1816

ИМѢ ВОСКРЕСН ПЕ-ВО-ЗДА-НА-ГО, СПА-СЕ ѿ СМЕР- - - - -ТИ ДУ-ШЫ НА- - - - -ША.

Rozbor⁷

Úvodná formula A₀ vystupuje z tónu C na deklamačný E, odkiaľ sa v kadencii opäť vracia k pôvodnému C. V novších prameňoch sa posledný tón zvyšuje o terciu.

Formula A₀:

Three musical staves showing the formula A₀ in different variants. The first staff is labeled 'L1709 a iné RI', the second 'L1816', and the third 'Polotňuk'. Each staff shows a sequence of notes on a five-line staff, with stems pointing downwards. The notes are: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5. In the 'Polotňuk' variant, the final note C5 is higher than in the other two variants.

Nepárna a zároveň koncová formula A je v podstate zhodná s A₀, je však bez úvodného výstupu z C na E.⁸

Formula A:

Three musical staves showing the formula A in different variants. The first staff is labeled 'L1709 a iné RI', the second 'L1816', and the third 'Polotňuk'. Each staff shows a sequence of notes on a five-line staff, with stems pointing downwards. The notes are: D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5. In the 'Polotňuk' variant, the final note C5 is higher than in the other two variants.

Párna formula B je rozmanitejšia. Je základom je deklamácia na tóne D, zakončená tónom E. Už v J672 sa však deklamačný tón dvíha o terciu.

Formula B:

Four musical staves showing the formula B in different variants. The first staff is labeled 'L1709', the second 'J672', the third 'J833', and the fourth 'L1816, Polotňuk'. Each staff shows a sequence of notes on a five-line staff, with stems pointing downwards. The notes are: D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5. In the 'J672' and 'J833' variants, the final note C5 is higher than in the other two variants.

⁷ Do porovnania variantov formúl orientačne zahŕňame aj novšiu haličskú tradíciu podľa Polotňuka.

⁸ V L1816 posledná A nasleduje za predposlednou A, takže prvá časť deklamácie sa zvyšuje z E na F. Dá sa hovoriť o zliatí formúl A a B.

Na rozdiel od tropárových melódií mnohých iných hlasov v 4. hlase nie je malý nápev priamym zjednodušením veľkého nápevu ani naopak. Starší iteratívny nápev mal iba jednu formulu, ktorá sa až neskôr jasnejšie rozdelila na dve časti.⁹ Navyše melódia malého nápevu je oproti veľkému o terciu nižšie. Takéto zníženie¹⁰ je charakteristické pre srbský tropár 4. hlasu, ktorý má až na tento posun všetky kontúry pôvodnejšej byzantskej melódie.

Porovnanie srbskej a ruténskej malej melódie tropárov ukazuje predovšetkým opačné poradie formúl (srbská A zodpovedá ruténskej B a naopak). Ruténsky nápev je navyše jednoduchší:

The image displays four musical staves illustrating melodic formulas. The first staff, labeled 'Ruténska formula A', shows a sequence of notes with a final cadence. The second staff, 'Srbská formula B', is more ornate, featuring a similar sequence but with additional notes and a final cadence marked with a tilde (~). A dashed horizontal line separates the top two from the bottom two. The third staff, 'Ruténska formula B', is simpler than the first, with fewer notes. The fourth staff, 'Srbská formula A (2. a 3. riadok)', is the most complex, consisting of two lines of notation with many notes and a final cadence.

Podobnosť je napriek rozličnej miere ornamentácie zreteľná. Pri formule B navyše prekvapuje, že ako pôvodnejší sa javí o terciu vyšší variant v L1816.

Srbská melódia pomerne presne zodpovedá iným novobyzantským paralelám, s výnimkou deklamácie na tóne *B* vo formuli A. Takýto deklamačný tón je doložený iba v srbskej a ruténskej tradícii.

Na základe uvedených pozorovaní usudzujeme, že medzi južnými slovanmi musel byť rozšírený tropárový nápev 4. hlasu nižší o terciu oproti gréckym paralelám. Ten sa pomerne presne zachoval u Srbov, mal však aj jednoduchšie varianty pretavené ústnym podaním, ktoré sa dostali cez Valašsko, Moldavsko a Bukovinu aj na ruténske územie.

⁹ Porov. rozbor bukovinského nápevu I. v prehľade byzantských tropárových melódií.

¹⁰ Výsledný nápev je akoby o terciu nižší, čo však nutne neznamená, že k danému posunu prišlo na základe tercovania pri speve. Podobné zníženie o terciu badať ešte v ruskom *grečeskom* rospeve, ktorý je však zostavený na báze novšej, rýchlejšej byzantskej melódie.

Boh Hospód' a tropár v prostopení – *paralelný rozpis*:

V rozpise variantov prostopenia sa obmedzíme iba na najvýraznejšie cirkevnoslovanské pramene mukačevskej a prešovskej tradície. Jeden z maďarských variantov, v ktorom sa odrážajú niektoré lokálne osobitosti prešovskej tradície, spomenieme až pri rozbere formúl.

Choma 1

БОГЪ ГО-СПОУ ѿ ѿ-ВН-СА НА, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГРА- -ДЫ ВО ѿ-МА ГО-ПО-ИЕ.

Choma 2

БОГЪ ГО-СПОУ ѿ ѿ-ВН-СА НА, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГРА- -ДЫ ВО ѿ-МА ГО-ПО-ИЕ.

Bokšay

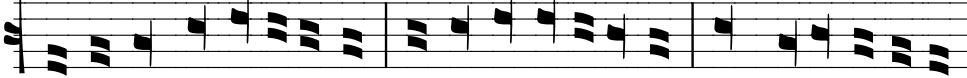
БОГЪ ГО-СПОУ ѿ ѿ-ВН-СА НА, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГРА- -ДЫ ВО ѿ-МА ГО-ПО-ИЕ.

Orosz

БОГЪ ГО-СПОУ ѿ ѿ-ВН-СА НА, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГРА- -ДЫ ВО ѿ-МА ГО-ПО-ИЕ.

BA

БОГЪ ГО-СПОУ ѿ ѿ-ВН-СА НА, БѢ-ГО-СЛО-ВѢ ГРА- -ДЫ ВО ѿ-МА ГО-ПО-ИЕ.

Choma

ВѢ-ЛѢ-Ю ВО-КРЕ-СЕ-НИ-А ПРѠ-ПО-ВІ^Ѧ ѿ ѠГГЕЛА ОУВІДѢШЕ ГОСПОДНА ОУ-ЧЕ-НИ- - -ЦЫ

Bokšay

ВѢ-ЛѢ-Ю ВО-КРЕ-СЕ-НИ-А ПРѠ-ПО-ВІ^Ѧ ѿ ѠГГЕЛА ОУВІДѢШЕ ГО-ПО-НА ОУ-ЧЕ-НИ- - -ЦЫ

Orosz

ВѢ-ЛѢ-Ю ВО-КРЕ-СЕ-НИ-А ПРѠ-ПО-ВІ^Ѧ ѿ ѠГГЕЛА ОУВІДѢШЕ ГО-ПО-НА ОУ-ЧЕ-НИ- - -ЦЫ

Bobák

ВѢ-ЛѢ-Ю ВО-КРЕ-СЕ-НИ-А ПРѠ-ПО-ВІ^Ѧ ѿ ѠГГЕЛА ОУВІДѢШЕ ГО-ПО-НА ОУ-ЧЕ-НИ- - -ЦЫ

BA

ВѢ-ЛѢ-Ю ВО-КРЕ-СЕ-НИ-А ПРѠ-ПО-ВІ^Ѧ ѿ ѠГГЕЛА ОУВІДѢШЕ ГО-ПО-НА ОУ-ЧЕ-НИ- - -ЦЫ

Choma

Н ПРАДѢДНѢ ѠСЪФДЕНІ-Е ѿ-ВЕР-ШЕ, Ѡ-ПОСТОЛО ХВАЛѦЩЕСА ГАЛ-ГО-ЛА- -ХЪ

Bokšay

Н ПРАДѢДНѢ ѠСЪФДЕНІ-Е ѿ-ВЕР-ШЕ, Ѡ-ПОСТОЛО ХВАЛѦЩЕ-СА ГАЛ-ГО-ЛА- -ХЪ

Orosz

Н ПРАДѢДНѢ ѠСЪФДЕНІ-Е ѿ-ВЕР-ШЕ, Ѡ-ПОСТОЛО ХВАЛѦЩЕ-СА ГАЛ-ГО-ЛА- -ХЪ

Bobák

Н ПРАДѢДНѢ ѠСЪФДЕНІ-Е ѿ-ВЕР-ШЕ, Ѡ-ПОСТОЛО ХВАЛѦЩЕ-СА ГАЛ-ГО-ЛА- -ХЪ

BA

Н ПРАДѢДНѢ ѠСЪФДЕНІ-Е ѿ-ВЕР-ШЕ, Ѡ-ПОСТОЛО ХВАЛѦЩЕ-СА ГАЛ-ГО-ЛА- -ХЪ

Choma

Musical notation for Choma, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a rhythmic style with eighth and sixteenth notes.

Η-ΠΡΟ-ΒΕΦΕΣΑ ΣΜΕΩ ΒΟΚΡΕ-ΣΕ ΧΡ-ΤΟ ΗΓΓΖ, ΔΑ-ΡΔ-Λ ΜΙ-ΡΟ-ΒΗ ΒΕ-ΛΙ-ΙΟ ΜΗ-ΛΟ.

Bokšay

Musical notation for Bokšay, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a rhythmic style with eighth and sixteenth notes.

Η-ΠΡΟ-ΒΕΦΕΣΑ ΣΜΕΩ ΒΟΚΡΕ-ΣΕ ΧΡ-ΤΟ ΗΓΓΖ, ΔΑ-ΡΔ-Λ ΜΙ-ΡΟ-ΒΗ ΒΕ-ΛΙ-ΙΟ ΜΗ-ΛΟ.

Orosz

Musical notation for Orosz, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a rhythmic style with eighth and sixteenth notes.

Η-ΠΡΟ-ΒΕ-ΦΕ-ΣΑ ΣΜΕΩ ΒΟ-ΚΡΕ-ΣΕ ΧΡ-ΤΟ ΗΓΓΖ, ΔΑΡΔΛ ΜΙΡΟΒΗ ΒΕ-ΛΙ-ΙΟ ΜΗ-ΛΟ.

Bobák

Musical notation for Bobák, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a rhythmic style with eighth and sixteenth notes.

Η-ΠΡΟ-ΒΕ-ΦΕ-ΣΑ ΣΜΕΩ ΒΟ-ΚΡΕ-ΣΕ ΧΡ-ΤΟ ΗΓΓΖ, ΔΑΡΔΛ ΜΙΡΟΒΗ ΒΕ-ΛΙ-ΙΟ ΜΗ-ΛΟ.

BA

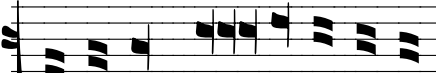
Musical notation for BA, consisting of a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a rhythmic style with eighth and sixteenth notes.

Η-ΠΡΟ-ΒΕΦΕΣΑ ΣΜΕΩ ΒΟΚΡΕ-ΣΕ ΧΡ-ΤΟ ΗΓΓΖ, ΔΑ-ΡΔ-Λ ΜΙ-ΡΟ-ΒΗ ΒΕ-ΛΙ-ΙΟ ΜΗ-ΛΟ.

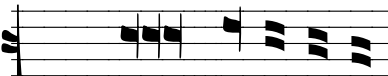
Rozbor

Tropár prostopenia plynule nadväzuje na ruténsky „malý“ nápev. Oroszov variant názorne ako vývojový medzičlánok ukazuje, ako sa dvíhala melódia o terciu vyššie. Tento posun nie je celoplošný, začiatok a koniec tropárov sú ukotvené na pôvodnej výške, čo je typickým znakom toho, že k posunu prišlo pri ľudovom speve v prirodzenom tercovaní. Hoci sa tak melódia tropárov vracia k pôvodnému byzantskému ladeniu, nemožno hovoriť o zachovaní pôvodnej stupnice, ale len o návrate k nej, aj to iba čiastočnom a náhodnom.

Formula A₀:

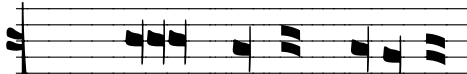
L1816	
Orosz	
Choma, Bokšay, Kizák	
Bobák, BA	

Formula A:

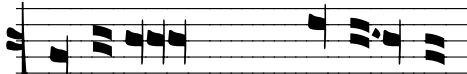
L1816	
Choma, Bokšay, Kizák	
Orosz, Bobák	
BA	

Formula B:

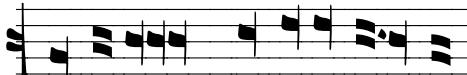
L1816

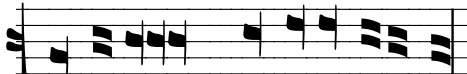
Choma, Orosz

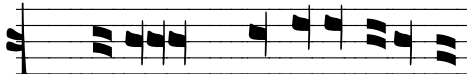
Bokšay

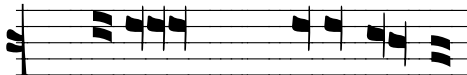
Bobák

BA

Kizák

Koncová formula, v ruténskej tradícii totožná s A, je v prostopení odlišná – na rozdiel od bežnej A je v závere bez terciového posunu:

Koncová formula A_z:

Priebežná formula A (BA)

Koncovná formula A_z – Choma, Bokšay

Orosz, Kizák, Bobák, BA

